103694 ـ حکم وضوی کسی که دست‌ها را از مچ تا آرنج می‌شوید و کف دست‌ها را نمی‌شوید

سوال

برخی از مسلمانان هنگام وضو، موقع شستن دست‌ها، از مچ تا آرنج را می‌شویند و کف دست‌ها را نمی‌شویند؛ حکم این کار چیست؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

نخست: اعضایی که شستن آن‌ها در وضو واجب است، در این سخن الله تعالی بیان شده است: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ [مائده: ۶] (ای کسانی که ایمان آورده‌اید، هرگاه به نماز برخاستید، صورت و دست‌هایتان را تا آرنج بشویید و بر سرتان مسح کنید و پاهای خود را تا قوزک بشویید). الله تعالی شستن دست‌ها تا آرنج را پس از شستن صورت واجب کرده است و این امر جز با شستن دست‌ها از سر انگشتان تا آرنج محقق نمی‌شود؛ پس هر کس به شستن آن‌ها از مچ تا آرنج اکتفا کند، این فریضه را انجام نداده است.

اما شستن کف دست‌ها در آغاز وضو، یک شستن سنت است و به نظر جمهور علما ـ برخلاف حنفی‌ها ـ جایگزین شستن واجب نمی‌شود. جمهور علما بر این باورند که رعایت ترتیب میان اندام‌های وضو واجب است و باید طبق ترتیبِ آمده در آیه شسته شوند: شستن صورت، سپس شستن دست‌ها، سپس مسح سر و سپس شستن پاها.

بر این اساس، اکتفا کردن به شستن کف دست‌ها در آغاز وضو و دوباره نشُستن آن‌ها همراه با دست (ساعد) صحیح نیست؛ زیرا این کار باعث به هم خوردن ترتیب می‌شود، چرا که شستن صورت در میانه‌های شستن دست‌ها قرار می‌گیرد، در حالی که واجب است تمام شستن دست‌ها پس از شستن صورت واقع شود.

خلاصه اینکه: هر کس وضو بگیرد و کف دست‌هایش را بشوید، سپس مزمزه و استنشاق کند و صورتش را بشوید و آنگاه دست‌هایش را از مچ تا آرنج بشوید، وضوی او نزد بیشتر اهل علم صحیح نیست.

از شیخ ابن جبرین رحمه الله پرسیده شد: حکم کسی که دست خود را از مچ تا آرنج می‌شوید و کف دست را نمی‌شوید و به شستن آن در آغاز وضو اکتفا می‌کند چیست؟ و آیا اعادهٔ وضو بر او لازم است؟

ایشان چنین پاسخ دادند: «در وضو اکتفا کردن به شستن ساعد بدون کف دست جایز نیست، بلکه هرگاه شستن صورت به

پایان رسید، شستن دست‌ها آغاز می‌شود و باید هر دست را از سر انگشتان تا آرنج شست؛ هرچند پیش از صورت، کف دست‌ها را شسته باشد، چرا که شستن نخستینِ آن‌ها سنت و شستن آن‌ها پس از صورت فرض است. پس هر کس در شستن دست‌ها به فاصلهٔ میان مچ تا آرنج بسنده کند، فریضهٔ لازم را کامل نکرده است؛ او باید پس از پایان، وضو را اعاده کند یا اگر زمان زیادی نگذشته باشد، آنچه را رها کرده بشوید؛ یعنی کف دست‌ها و پس از آن را بشوید». اللؤلؤ المكين من فتاوى الشيخ ابن جبرين (۷۷).

شیخ ابن‌عثیمین رحمه‌الله نیز می‌گوید: «در اینجا لازم است دربارهٔ مطلبی هشدار دهیم که بسیاری از مردم از آن غافل هستند؛ به این صورت که دست را از مچ تا آرنج می‌شویند و گمان می‌کنند شستن آن پیش از صورت انجام شده است. این کار درست نیست و حتماً باید آن را از سر انگشتان تا آرنج بشویی». اللقاء الشهري (۳/۳۳۰).

و الله اعلم.